

Van wie is de Noordpool? En gaat erom gevochten worden?

Jaap de Wilde

Op 2 augustus 2007 plantten de Russen een vlag op de Noordpool. De Verenigde Staten en Rusland doorkruisen het gebied al sinds jaar en dag met nucleaire onderzeeërs. Grensgeschillen tussen Canada en de VS, Canada en Denemarken, Noorwegen en Rusland, en Rusland en de VS liggen al decennia onder het poolijs bevroren. Nieuwe territoriale claims op de zeebodem zitten elkaar in het vaarwater.

Ondertussen wacht een slordige 25 procent van de wereldgas- en oliereserves in het poolgebied op exploitatie. Nu het ijs sneller smelt dan zelfs klimaatpessimisten verwachtten, beloven de Noordwestpassage en de Noordelijke Zeeroute het Panamakanaal en het Suezkanaal naar de kroon te steken als cruciale waterwegen voor handelsverkeer. De Noordpool wordt *hot*, een nieuwe koude oorlog dient zich aan, lang ondergesneeuwde conflicten leveren ijzige sfeer in diplomatieke betrekkingen – voor journalisten en koppenmakers liggen de clichébeelden rijk opgetast om deze potentiële conflicthaard onder de aandacht te brengen. Het valt echter allemaal wel mee, zoals ik hier aan de hand van het soevereiniteitsvraagstuk zal belichten.¹

Het milieu

Is het cynisch dat klimaatverandering de bron is van de vooral economische interesse in het poolgebied? Het poolijs trekt zich steeds verder terug. Hongerende ijsberen die hun biotoop verliezen, onderstrepen en symboliseren de 'inconvenient truth' die vredes-Nobelprijswinnaar Al Gore de wereld in 2006 voorschotelde. Het menselijk aandeel in klimaatverandering wordt ook door het *Intergovernmental Panel on Climate Change* (IPCC), met wie Gore de Nobelprijs moest delen, *zo goed als* bewezen geacht, en hoofdbron van die opwarming is vooral de CO₂ die vrijkomt bij verbranding van fossiele grondstoffen.² Als bonus krijgen de olie- en gasmultinationals toegang tot naar schatting een kwart van de olie- en gasreserves in de wereld. Geen wonder dat het Wereldnatuurfonds de actie 'Draag bij aan een witte Noordpool' startte. Een actie die zich richt tegen scheepvaart, overbevissing en gas- en oliewinning in het poolgebied.³

Wel worden nog steeds serieuze vraagtekens gezet bij het menselijk aandeel in de klimaatverandering. In *Nature, Not Human Activity, Rules the Climate* verdedigt het 'Nongovernmental International Panel on Climate Change' (NIPCC) een kritische visie: het IPCC redeneert naar vooropgezette conclusies toe, en de kosten die gemaakt worden om het tij te keren, zullen de geschiedenis ingaan als de grootste verspilling van de eeuw.⁴ In ieder geval komen de investeringen te laat en zal de Noordelijke IJszee de komende decennia van karakter veranderen. Dit zal niet uitsluitend negatieve gevolgen hebben; het biedt ook nieuwe mogelijkheden.

Het mythische en retorische karakter van 'mondiale vraagstukken' wordt daarmee maar weer eens bevestigd. Eén van de problemen bij het aanpakken van mondiale milieuvraagstukken is dat de gevolgen van veranderingen sterk verschillen, en dat de kosten voor vermindering al evenmin evenredig verdeeld zijn. Stijging van de zeespiegel is desastreus of zelfs fataal voor bijvoorbeeld de landen die zich verenigd hebben in de 'Alliance of Small Island States' (AOSIS), maar in delen van Canada en Siberië zal mogelijk letterlijk een bloeiperiode aanbreken. Uiteraard blijven chaossenario's en escalatieprocessen, waarin de ene crisis de volgende aansteekt, bestaan, maar de Noordpooldiscussie laat zien dat een ander scenario

zeker zoveel kans van slagen heeft: menig land, bedrijf en bevolkingsgroep zal proberen te profiteren van nieuwe, vooral economische mogelijkheden.

Niet dat de olie- en gasvoorraden op korte termijn te winnen zijn. De Noordelijke IJszee is zo'n 4.300 meter diep, en met huidige technieken in gunstiger omstandigheden is winning 'slechts' mogelijk tot op drie kilometer. Een ijsvrije poolzee zal bovendien geen mediterrane indruk maken. Grote delen van het jaar zal alles potdicht zitten, en ijsschotsen zijn het gehele jaar aanwezig, wat extra problemen voor boringen en scheepvaart oplevert. Ook de poolnacht (van 27 november tot 15 januari) zal niet verdwijnen. Ook al is klimaatverandering de motor van de nieuwe vraagstukken, het tempo van de veranderingen noopt geenszins tot acute actie. Pas in 2040, zo luidt de verwachting, zijn de zeeroutes open en bevaarbaar vanaf juni tot oktober.

De economie

Desalniettemin lonkt op de langere termijn een economische horizon die dollar-, euro-, kronen- en roebeltekens tovert in de ogen van regeringsfunctionarissen in aangrenzende landen en multinationale *entrepreneurs* wereldwijd. De reis naar die horizon berust op belangrijke *ceteris paribus*-verwachtingen: de milieuveranderingen moeten zich wel beperken tot smeltend poolijs, en de olie-economie moet niet instorten. Als ondanks de dreigende opeenstapeling van milieuvraagstukken de politieke en economische wereldstructuur in tact blijft, dan is een 'gold rush', zoals in de 19^e eeuw, ook hier denkbaar.

Op Antarctica, de tegenpool van het Arctische noorden, is dat minder makkelijk, omdat een internationaal regime van verdragen commerciële en militaire exploitatie verbiedt via het 'Antarctic Treaty System'. Een verbod dat tot nog toe gerespecteerd en gekoesterd wordt, al geldt het milieuprotocol dat winning van delfstoffen verbiedt slechts tot 2048. Het Noordpoolgebied kent geen internationaal regime. Het behoort grotendeels tot de internationale wateren, en de bodem daaronder is vooralsnog van niemand – en dus van de brutaalsten of machtigsten? ⁵

Het economisch potentieel is enorm. Het gas en de olie mogen moeilijk winbaar zijn, maar zolang de olie-economie standhoudt, ligt hier een fossiele levensader die bij exploitatie de politiek-economische afhankelijkheid van het Midden-Oosten en de OPEC-landen kan reduceren. Directer is nog het belang van de zeevaartroutes. De route om de noord, waar Willem Barentszoon vergeefs naar zocht in 1596-97, is nu al bijna bevaarbaar – voor een paar maanden per jaar dan. Een tocht van Tokio naar Londen via de Noordwestpassage is 6.500 mijl korter dan via het Panamakanaal (respectievelijk 8.500 en 15.000 mijl). Via de Noordelijke Zeeroute is de tocht 5.000 mijl korter dan via het Suezkanaal (resp. 8.000 en 13.000 mijl).

Nu is vrije doorvaart nog niet mogelijk en dus heerst er ook nog geen tariefregime. Wie zo'n tarief mag instellen, brengt de soevereiniteitsvraag naar voren. Vooral de conflicten tussen Canada en de Verenigde Staten zijn hierbij in het geding. Canada spreekt sinds 2006 bijvoorbeeld niet meer van de Noordwestpassage maar van de 'Canadian Internal Waters'. De bouw van havens en de komst van havendiensten en wellicht ook een toeristenindustrie hebben uitstraling op de hele regio, en kunnen een belangrijke inkomstenbron zijn voor de belastingheffer (vergelijk hoe de Nederlandse staat profiteert van de Rotterdamse haven en het Groningse aardgas).

Maar soevereiniteitstoewijzing is ook nodig om behoorlijk bestuur van de economische activiteiten mogelijk te maken. Verantwoordelijkheid voor aanpak van milieurampen in internationale wateren is een probleem. Verkaveling van de Noordpoolbodem creëert aansprakelijkheid. Hoewel soevereiniteitsclaims vooral de aandacht trekken vanwege de conflicten die ze oproepen, schuilt in de toewijzing van die claims een belangrijke oplossing

van denkbare ecologische en bestuurlijke problemen die economische exploitatie en druk zeevaartverkeer zullen veroorzaken.

Militair

Jane's Defence Weekly ziet de nieuwe oorlogen al voor zich,⁶ maar eigenlijk is er militair niets aan de hand. Tijdens de Koude Oorlog was het strategisch belang van het poolgebied veel groter. De NAVO en het Warschaupact deelden hier een grens. De 'Distant Early-Warning Line' (een radarnetwerk uitgestrekt over het Arctische NAVO-gebied) en de Amerikaanse luchtmachtbasis op Thule (Alaska), tegenover bases en *early-warning systems* in de Sovjetunie, speelden een strategisch grote rol in de wederzijdse militaire afschrikking. Nog steeds is aan beide kanten een aanzienlijke militair-nucleaire afschrikkingmacht aanwezig. Amerikaanse en Russische onderzeeërs gebruikten en gebruiken de Noordelijke IJszee bovendien om onopgemerkt van de Atlantische naar de Stille Oceaan te varen (het Panamakanaal moeten ze boven water passeren, waardoor de vijand beter weet waar hij aan toe is).

De Amerikanen zijn niet wars van militair vertoon om hun onvermijdelijke aanwezigheid in het poolgebied te onderstrepen. In 2005 boorde een nucleaire onderzeeër zich door anderhalve meter ijs omhoog. 18 uur lang bleef de *USS Charlotte* daar liggen, enkel om het wereldnieuws te halen en ijsberen te fotograferen.

Het planten van de Russische vlag op de bodem van de IJszee was een nog sterker staaltje hanengedrag. De expeditie naar 4,3 kilometer diepte op 2 augustus 2007 schijnt in moeilijkheidsgraad niet onder te doen voor de Amerikaanse maanlanding in 1969. De eerste bemande afdaling naar de Noordpool: een technische hoogstandje. Vooral het terugvinden van het wak waardoor de bemande capsule de diepte in ging, was een hachelijk avontuur, zo rapporteert poolonderzoeker Arthur Chilingarov. Natuurlijk heette het onderzeeërtje 'Mir' – vrede. Als goede bedoelingen benadrukt moeten worden (we moeten bewijzen dat de Noordpool van ons is, aldus Chilingarov⁷), is de argwaan al snel gewekt. In de wereldpers herleefden herinneringen aan de Koude Oorlog. Een nieuwe ronde werd in diverse kranten voorspeld: "Putin's Arctic Invasion", "Arctic host to a new 'Cold War'", "Cold War at North Pole".⁸

Twist tussen Canada en Denemarken...

Er is meer militair vertoon in de regio. Vooral Canada, sinds februari 2006 onder de conservatieve regering van Stephen Harper, klettert met militaire retoriek. Daags na de Russische actie, op 10 augustus 2007, bezocht Harper het 'Training Centre Arctic Forces' in Resolute Bay en bekrachtigde de plannen voor de bouw van een 'deep-water port' in Nanisivik. In de jaren daarvoor had de Canadese kustwacht al herhaaldelijk de Deense vlag verwijderd van het eiland Hans – waar de Denen dan weer een nieuwe plaatsten.

Hans ligt midden in het Kennedykanaal en wordt betwist door Canada en Groenland (dat onder het koninkrijk Denemarken valt). De Groenlander Hans Hendrik ontdekte het eiland in 1871, maar hij maakte deel uit van een Amerikaanse expeditie onder leiding van Charles Hall, die het eiland naar Hans vernoemde. Volgens andere bronnen was het eiland bovendien al in 1853 ontdekt. Ontdekking van land is op zich onvoldoende om soevereiniteitsaanspraken hard te maken. Daarvoor is vestiging of exploitatie nodig. Beide partijen redeneren in deze naar hun eigen gelijk toe. Via de ironische website van het 'Hans Liberation Front' – dat onafhankelijkheid opeist voor het eiland en zijn twee fictieve bewoners, Hans en Hans – is de geschiedenis in detail terug te lezen:⁹ de status van de vierkante kilometer eiland bleef onbeslist toen Canada en Denemarken in 1973 hun grens in de Straat van Nares vaststelden. In 1984 bezocht de Deense minister Tom Hoeyem het

eiland. Naar men zegt, hees hij er de vlag en liet een fles cognac achter met een briefje erbij: "Welkom in Denemarken".

Aanleiding tot het bezoek was de aanwezigheid van het Canadese bedrijf Dome Petroleum op het eiland van 1980-1983, waar de Deense regering niet van wist. De vlag doorstond de elementen niet lang, en in 1988 stuurde Denemarken een patrouille om een degelijker mast te plaatsen. Dit herhaalde zich in 1995, 2002 en 2003 – de vlaggen hebben het er zwaar. Gevoed door publiciteit over Hanseiland plaatste het Canadese leger op 13 juli 2005 hun eigen vlag op het eiland, en daags daarna verscheen de minister van Defensie. Denemarken protesteerde en stuurde in augustus 2005 een oorlogsschip naar het eiland om de eigen vlag weer te hijsen. Ondertussen kwamen de regeringen overeen het geschil vreedzaam te beslechten.

... en andere aangrenzende landen

De grensconflicten tussen Canada en de Verenigde Staten zijn groter, omdat exploitatie van de gronden en wateren rond Alaska nu al in het verschieft ligt. De VS willen de wateren bovendien het liefste internationaal houden, omdat de vrije doorvaart van onderzeeërs dan probleemloos blijft.

Voorts zijn er visserijconflicten tussen Rusland en Noorwegen rond Spitsbergen. Bij de erkenning van Spitsbergen in 1920 als Noors grondgebied, werd gesteld dat de buurlanden in de wateren rond Spitsbergen mochten vissen. In 1977 stelde Noorwegen echter een Exclusieve Economische Zone in, die door Rusland niet wordt erkend. De grens tussen beide landen in de Barentszee wordt betwist. In juli 2008 leidde het weer eens tot een aanvaring, die nu uiteraard direct in verband gebracht werd met de bredere soevereiniteitsproblematiek.¹⁰

Want aan de al bestaande conflicten is onenigheid toegevoegd over de exacte loop van de continentale platen waartoe Rusland, Groenland, Noorwegen en Canada behoren. Claims worden over en heen bestreden, en met de optelsom van alle onenigheid lijkt het Elzas-Lotharingen van de 21ste eeuw op de bodem van de Noordelijke IJszee te liggen. Of toch niet?

Hoe groot is de kans op escalatie?

Ondanks de jongensboekachtige journalistiek hierover en ondanks de prestigeslagen die gewisseld worden, is de kans dat de betrokken landen dit militair willen gaan uitvechten klein. Oorlogskansen laten zich uiteraard niet statistisch berekenen, maar ze zijn wel kwalitatief in te schatten. De confrontaties gaan tussen vier NAVO-bondgenoten plus een land dat een speciale diplomatieke status binnen het bondgenootschap geniet. In 2002 werd de *NATO-Russia Council* gevormd, waarmee niet alleen een forum voor permanent overleg is ontstaan (dat gebeurt immers ook buiten deze raad om), maar waarmee een schakel is toegevoegd aan de diplomatieke escalatieladder: de mate van bereidheid tot wederzijds overleg is een goede graadmeter voor het politieke klimaat tussen de partijen.

Een bondgenootschap sluit incidenten tussen zelfs de trouwste leden ervan niet uit, maar maakt escalatie wel onwaarschijnlijker. Denk bijvoorbeeld aan de Tarbotoorlog in 1995 tussen Canada en de EU, waarbij de Canadese kustwacht en marine in internationale wateren Spaanse vissers arresteerden. Spanje stuurde een patrouilleschip, en over en weer werden waarschuwingsschoten gelost. Al snel werd een diplomatieke oplossing gevonden en werd binnen de regionale 'North Atlantic Fisheries Organisation' (NAFO) nauwere samenwerking met de EU geregeld om gezamenlijke naleving van de regels voor visvangst te kunnen bereiken.

Blijkbaar is er geen gemeenschappelijke vijand nodig om dit soort conflicten via onderlinge zelfbinding beheersbaar te houden. Bovendien gaat het vooral om economische conflicten, en die zijn bij uitstek geschikt voor onderhandeling. Nationaal prestige kan nog wel in het geding zijn, maar bij de grensgeschillen gaat het niet om het scheiden of samenbrengen van mensen. Bij visserijconflicten wel, en als zelfs die al niet op 19de-eeuwse wijze escaleren, dan is het onwaarschijnlijk dat het plaatsen van vlaggen op zeebodems en onbewoonde eilanden dat wel zullen doen. Daarbij komt dat de betrokken staten andere veiligheidszorgen in de regio delen: controle van de scheepvaart en van de industriële activiteiten, en beheersing van milieueffecten zijn slechts in multinationaal verband mogelijk.

De politiek

Op 28 mei 2008 kwamen de vijf belanghebbende staten op ministerieel niveau bij elkaar op Groenland om de kou uit de lucht te halen. Ze besloten hun geschillen in VN-verband aan te pakken.¹¹

Het zeerecht

Het kader voor de onderhandelingen wordt geboden door het internationaal recht en de Verenigde Naties, in het bijzonder de in 1982 tot stand gekomen *United Nations Convention on the Law of the Sea* (UNCLOS), het VN-Zeerechtverdrag. De grens op zee bepalen is al van oudsher een hachelijke zaak. In de 17de eeuw werden de territoriale wateren vastgesteld op 3 zeemijl (5,5 km), ongeveer het bereik van aan de kustlijn opgestelde kanonnen. Soevereiniteit werd daarbinnen effectief afdwingbaar geacht. Daarbuiten waren de oceanen van niemand, en vrij voor allen. Over de bepaling van de territoriale wateren is altijd veel te doen geweest, met name in kleinere zeeën en in geval van eilanden, die het moeilijk maken de basiskustlijn vast te stellen (zo is de grens tussen Duitsland en Nederland in de Dollard ook nog steeds niet definitief vastgesteld). De oceanen bleven lange tijd natuurlijke grenzen tussen werelddelen, maar met de revoluties in transport zijn ze geleidelijk uitgegroeid tot snelwegen van de wereldeconomie. Industrialisering van de visserij en de ontwikkeling van *offshore*-mijnbouw versterkten slechts de wens de zeggenschap te vergroten over steeds grotere delen van de zee. In de jaren '70 kwam daar dan nog eens de zorg over milieubeheer van de *global commons* bij.

In 1945 besloten de Verenigde Staten onder president Truman unilateraal tot uitbreiding van de jurisdictie over alle natuurlijke grondstoffen op het Amerikaanse continentale plat. Andere landen volgden het voorbeeld. In veel gevallen werden de territoriale wateren verbreed tot 12 zeemijl (22 km.). Argentinië, Chili, Peru en Ecuador verlengden hun soevereiniteitsclaim rond 1950 zelfs tot 200 zeemijl (370 km.), om zo hun visserijbelangen veilig te stellen.

De behoefte aan internationale overeenstemming groeide, en van 1956 tot 1958 vond de eerste zeerechtconferentie van de VN plaats (*UN Conference on the Law of the Sea*, UNCLOS I). Dit resulteerde in vier verdragen, maar verschillen in territoriale aanspraken bleven bestaan. Canada riep bijvoorbeeld in 1970 een Arctische grens uit van 100 zeemijl. UNCLOS II leidde tot niets, maar in 1973 ging UNCLOS III van start, culminerend in een veel sterker zeerechtregime. Eind 1994 hadden 60 van de 160 deelnemende landen de conventie geratificeerd, en trad zij in werking. Vanaf de kustlijn geldt nu een grens voor de territoriale wateren van 12 zeemijl, gevolgd door een zogeheten 'aansluitende zone' van eveneens 12 zeemijl. In die aansluitende zone zijn maatregelen toegestaan tegen bijvoorbeeld smokkel. Eveneens vanaf de kustlijn geldt vervolgens een Exclusieve Economische Zone (EEZ) van 200 zeemijl. Hier geldt een alleenrecht op exploitatie van grondstoffen en visgronden. Ten slotte is afgesproken staten toestemming te geven om tot op een maximum van 350 zeemijl mineralen en niet-levend materiaal te winnen op het continentaal plat waartoe hun land behoort. En dat is waar de huidige Noordpoolproblematiek om draait.

De Russen komen op de Noordpool uit bij hun berekening van de loop van het Mendelejev-rif, waartoe Siberië behoort. In 2001 dienden ze bij de 'Commission on the Limits of the Continental Shelf', die onder UNCLOS valt, hun claim in. Denemarken claimde in 2006 bij dezelfde commissie deels hetzelfde gebied. In de Deense visie ligt de Noordpool op een uitloper van het Lomonosov-rif, dat bij Groenland boven water komt. Ook de Noeren dienden in 2006 een concurrerende gebiedsclaim in, en Canada werkt hard aan zijn eigen lezing van de loop van de onderzeese gebergten. In beleefde woorden nemen de diplomaten nota van elkaars standpunten, die ze eerst aan nadere studie wensen te onderwerpen, alvorens ze eventueel te verwerpen of te accepteren.¹²

De Verenigde Staten zitten daarbij in een onhandige positie, want zij hebben UNCLOS III niet geratificeerd. Ze willen dat niet om redenen die ook bij de bezwaren tegen het Internationaal Strafhof spelen. UNCLOS III voorziet in de oprichting een 'International Seabed Authority' (ISA), waarmee een supranationaal element is toegevoegd. Voorstanders hopen dat dit een eigen leven gaat leiden, in het collectieve belang van alle betrokken partijen en liefst ook dat van het milieu. Tegenstanders vrezen zo'n eigen leven. Het is te gemakkelijk om dit in het geval van de VS puur toe te schrijven aan traditionele afkeer van grootmachten om zich internationaal te binden. Er is namelijk ook een terechte zorg over de *checks and balances* op zo'n internationale autoriteit. Desalniettemin trekken de voorstanders van een internationaal regime vooralsnog aan het langste eind. De VS zien zich gedwongen het spel mee te spelen en hebben keurig binnen de termijn hun bedenkingen bij de niet-erkende 'Commission on the Limits of the Continental Shelf' ingediend.

De macht van internationale organisaties zou nog verder uitgebuit kunnen worden. Een mogelijk geschikt forum om de soevereiniteitsproblematiek vanuit gezamenlijke belangen op te lossen, is de 'Arctic Council'. De organisatie, opgericht in 1996, kent acht lidstaten: naast de vijf hoofdrolspelers in het Poolgebied (Canada, Denemarken, Noorwegen, Rusland en de VS) zijn ook Finland, IJsland en Zweden lid.¹³ Dat kan zorgen voor een neutraal tegenwicht bij bespreking van de conflicten. Bovendien zijn er zes permanente non-gouvernementele deelnemers: organisaties van 'indigenous communities', mensen die sinds mensenheugenis in het Poolgebied leven, maar die in de *gold rush* naar het zwarte goud het lot dreigen te gaan delen van 'native Americans' en Aboriginals tijdens de goudkoorts in de 19de eeuw. Tot dusver beperkt de agenda van de 'Arctic Council' zich tot milieuvraagstukken en duurzame ontwikkeling, maar juist vanuit die perspectieven is enig tegenwicht mogelijk aan economische machtswellust van staten en bedrijven.

De samenleving

De aanspraken betreffen delen van de internationale wateren, en geschillen over de grenzen van territoriale wateren. De staatsbelangen die hierbij in het geding zijn, worden vastgesteld door de parlementen in de hoofdsteden van de betrokken landen. De ongeveer vier miljoen mensen in het poolgebied, verdeeld over tientallen volkeren, zijn in die hoofdsteden slechts matig vertegenwoordigd. Dat klimaatverandering grote invloed op hun bestaan zal hebben, spreekt voor zich. Interessant vanuit veiligheidsoptiek is dat de belangenorganisaties die zij vormen, transnationaal zijn.¹⁴ Daarmee is een basis aanwezig om gedeelde belangen in de regio te mobiliseren, al zal dit niet meevallen.

Globalisering is namelijk de andere maatschappelijke dimensie die in het geding is. Het bedrijfsleven ziet kansen, en de multinationals kennen de weg naar de politiek al langer. Gelet op het nieuwe VN-discours over *human security* (te vertalen als 'mensveiligheid' en niet, zoals vaak gebeurt, 'menselijke veiligheid'), kan de regionale bevolking via haar eigen organisaties hopelijk echter uit de schaduw komen en voorkómen dat een geschiedenis zich zal gaan herhalen.

Conclusie

De kranten maken zich vooral zorgen dat een andere geschiedenis zich zal gaan herhalen: niet die van gemarginaliseerde oorspronkelijke bewoners, maar die van de Koude Oorlog of 19de-eeuwse imperialistische strijd om 'nieuw' land. De Noordpoolproblematiek zelf vormt echter geen conflictstof die anno 21ste eeuw gemakkelijk een militaire dimensie zal krijgen – geen kanonneerbootpolitiek, hooguit hanige redevoeringen en wellicht wat incidenten rond conflicten over visserij en exploitatievergunningen. Pas als om andere redenen de totale relaties tussen de betrokken staten op scherp staan, kan een Noordpoolconflict een druppel te veel zijn.

Ook de vraag of een internationaal regime voor het poolgebied gevormd kan worden, hangt meer af van die totale verstandhouding dan van de conflictstof zelf. Natuurlijk is het moeilijk om wetenschappelijk onomstotelijk vast te stellen waar het Lomonosov-rif ophoudt en het Mendelejev-rif begint. Maar bij goede diplomatieke betrekkingen zal men niet op een paar kilometer kijken, terwijl bij slechte betrekkingen tot op de centimeter gesoebat zal worden. Hetzelfde geldt voor de noodzakelijke internationale verdragen: hoe slechter de relaties, hoe zwaarder de komma's wegen.

De soevereiniteitsvraag 'van wie is de Noordpool?' moet dus niet met 19de-eeuwse ogen gelezen worden. De problematiek raakt niet het hart van de natie, zoals het geval is met andere hedendaagse soevereiniteitsproblemen (denk aan het lot van voormalig Joegoslavië). Het gaat over voornamelijk economische belangen, en die zijn goed onderhandelbaar.

Wel toont de problematiek aan hoe belangrijk het soevereiniteitsprincipe nog steeds is en hoe centraal het staat. Het kader van de onderhandelingen wordt gevormd door UNCLOS, en het verloop wordt door regeringen en diplomaten bepaald. De niet-soevereine lokale volkeren noch de multinationale ondernemingen zitten daar aan tafel. Hun invloed loopt via verkiezingen, wandelgangen en lobbies – en daar heeft het bedrijfsleven een forse voorsprong. De kwaliteit van intergouvernementeel overleg blijft, ongeacht de huidige niveaus van globalisering, beslissend voor de toekomst van het poolgebied. UNCLOS III biedt een goed uitgangspunt voor de garantie van die kwaliteit.

Zo bezien komen de soevereiniteitsaanspraken op een goed moment. Soevereiniteit impliceert naast rechten vooral plichten. Goed bestuur is pas mogelijk als er een autoriteit is die daarop is af te rekenen. In die zin is er baat bij tijdige toewijzing van zeggenschap over een zee die voorlopig nog maar nauwelijks bevaarbaar en exploiteerbaar is.

Dr. J.H. de Wilde is hoogleraar internationale betrekkingen aan de Rijksuniversiteit Groningen (RUG).

Noten

1. Methodologisch volg ik het analysekader dat ontwikkeld is in: Barry Buzan, Ole Wæver, Jaap de Wilde, *Security: A New Framework for Analysis*, New York: Lynne Rienner, 1998.
2. Het IPCC gebruikt de aanduiding "very likely" als het meer dan 90 procent zekerheid heeft over de onderzoeksresultaten. Zie IPCC, *Climate Change 2007: Synthesis Report, 2007*, op: www.ipcc.ch/ipccreports/ar4-syr.htm.
3. Zie: www.wnf.nl/nl/wat_wnf_doet/campagnes_wnf.
4. S. Fred Singer (Ed.), *Nature, Not Human Activity, Rules the Climate: Summary for Policymakers of the Report of the Nongovernmental International Panel on Climate Change*, Chicago, Il.: The Heartland Institute, 2008.
5. Voor Harald van Reenen reden om namens de mensheid een claim te leggen op de Noordpool en daar op ludieke wijze geld aan te verdienen (www.giantclaim.com). Je kunt via

zijn site een 'North Pole Claim Certificate' kopen. Juridisch komt hij niet ver met zijn opgeëiste bodembezit, maar het idee zal iedere investeerder aanspreken: wie nu zeggenschap over exploitatie van het gebied krijgt, kan zich over een halve eeuw rijk rekenen. Immers: toen de Russen in 1867 Alaska voor 7,2 miljoen dollar aan de Verenigde Staten verkochten, beseften ze niet hoe pijnlijk zij zich misrekend hadden, zowel economisch als militair-strategisch. Zonder de landverkoop waren de VS nu zelfs geen speler geweest in de race om de Noordpool.

6. Caitlin Harrington, 'Eyeing Up the New Arctic: Increased Military Activity in the Arctic Circle Has Brought Debate on Sovereignty and Security to a Critical Point', *Jane's Defence Weekly*, 16 januari 2008.
7. Paul Reynolds, 'Russia Ahead in Arctic 'Gold Rush' ', 2007, op: news.bbc.co.uk/2/hi/in_depth/6925853.stm.
8. Zie resp.: www.dailymail.co.uk/news/article-464921; news.bbc.co.uk/2/hi/business/7408896.stm; abcnews.go.com/International/Story?id=3432208&page=1.
9. Zie: www.hansislandliberationfront.com.
10. *De Volkskrant*, 'Rusland op patrouille bij Spitsbergen' (Reuters), 15 juli 2008.
11. Kim McLaughlin, 'Arctic Claimants Say They Will Obey UN Rules', 28 mei 2008, op: www.reuters.com/article/scienceNews/idUSL2881550420080528?feedType=RSS&feedName=scienceNews.
12. Zie: www.un.org/Depts/los/index.htm.
13. www.arctic-council.org.
14. Bijvoorbeeld: de 'Aleut International Association' is zowel in Alaska als in het Russische Kamchatka actief; de 'Arctic Athabaskan Council' en de 'Gwich'in Council International' strekken zich uit over Alaska en Canada; en de 'Inuit Circumpolar Council' vertegenwoordigt 150.000 inwoners van Canada, Alaska, Groenland en Choekotka (Rusland). Zie resp.: www.aleut-international.org; www.arcticathabaskancouncil.com; www.gwichin.org; inuitcircumpolar.com.